

УДК 340.1

В. В. Мухін

кандидат юридичних наук,
здобувач кафедри теорії держави і права
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ЮРИДИЧНА ТЕХНІКА В ІНДИВІДУАЛЬНОМУ ПРАВОВОМУ РЕГУЛЮВАННІ

У статті розглядаються юридико-технічні вимоги до індивідуальних правових актів. Автор виділяє загальні вимоги, що мають висуватися до всіх індивідуальних актів, а також аналізує вимоги до окремих видів індивідуальних актів – договору і судового рішення.

Ключові слова: юридична техніка, індивідуальні правові акти, договір, судове рішення, правовий акт, юридико-технічні вимоги.

Постановка проблеми. Для оформлення правових актів потрібні не тільки спеціальні юридичні знання, але й використання певних засобів, прийомів вираження й зовнішнього словесно-документального викладення, які становлять зміст юридичної техніки. У свою чергу, юридична техніка розуміється як сукупність правил, засобів і способів розроблення, оформлення і систематизації юридичних документів із метою досягнення їхньої ясності, зрозумілості й ефективності. Із цього визначення стає очевидною важливість дотримання правил юридичної техніки в сучасній юриспруденції.

Будь-який юридичний документ підпорядковується певним загальним правилам щодо його форми, змісту, спрямованості. Ці правила дозволяють уніфікувати процес складання цього документа, оптимізувати роботу з ним, досягти мети документального оформлення суспільних відносин. Під час складання будь-якого юридичного документа застосовуються такі основні правила: об'єктивність змісту та нейтральність тону, повнота інформації та стислість викладу, типізація мовних засобів і стандартних термінів. Тому такі вимоги, як: конкретність, достатня визначеність правового регулювання; логічна послідовність викладення; відсутність суперечностей; максимальна краткість і компактність викладення; ясність, простота, доступність мови; точність і визначеність

формулювань, виразів і окремих термінів; єдинообразність і послідовність використання технічних прийомів, рівною мірою можуть бути віднесені як до нормативних, так і до індивідуальних актів. Йдеться, зокрема, про відповідні риси правового акта, які забезпечують його максимальну точність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вітчизняною юридичною наукою проблеми індивідуального правового регулювання суспільних відносин традиційно розглядаються з погляду галузевих юридичних наук – через звернення до характеристики договору як форми регулювання індивідуально визначених суспільних відносин або з погляду теорії правовідносин, або в аспекті проблем правозастосування. Цілісної загальнотеоретичної характеристики механізму індивідуального правового регулювання, його види, функціональний аспект, правові засоби реалізації не мають. Формування ж самого поняття «індивідуальне правове регулювання» проходило в межах становлення й розвитку теорії правового регулювання загалом, яке вже не відображає нових тенденцій у розвитку державно-правової дійсності. Великою мірою такий стан речей зумовлено тим, що вітчизняна юридична наука за радянського періоду свого розвитку взагалі заперечувала індивідуалістичні принципи функціонування соціальної системи. До сфери наукових досліджень у різних галузях знань частіше за все потрапляла не людина, і навіть не невелика соціальна група,

а сукупності людей (суспільство, нація, прошарок тощо). Сьогодні роль особистості висувається на перший план, зростає її правова активність, підвищується самосвідомість, формується розуміння цінності демократичного громадянства. Індивідуальні суб'єкти права стають співторцями правового регулювання, його активними учасниками. Цей процес потребує теоретико-прикладного осмислення, зокрема з позицій індивідуального правового регулювання.

Метою статті є узагальнення тих вимог, які висуваються до індивідуальних правових актів з погляду юридичної техніки. Потребування відповідного наукового дослідження зумовлена активним розвитком процесів економічної автономії, зростанням самостійності суб'єктів господарської, зокрема підприємницької, діяльності, що приводить до зростання ролі договірного правового регулювання, яке є різновидом індивідуального регулювання суспільних відносин. Зазначене свідчить про актуальність поставленого наукового завдання, що полягає в наданні загальнотеоретичної характеристики індивідуального правового регулювання. Таке завдання має вирішуватися у світлі тих загальнотеоретичних положень, які вже набули статусу доктринальних. Його вирішення матиме теоретичну цінність для всієї системи юридичних наук. Практичне значення дослідження полягає в комплексі пропозицій щодо вдосконалення чинного законодавства України, а також рекомендацій щодо ефективної практики його реалізації.

Виклад основного матеріалу. Юридична техніка індивідуальних актів має самостійне значення й особливі характеристики, які відрізняють її від юридичної техніки нормативно-правових актів. Іноді в юридичній літературі таке розмежування не проводиться (юридична техніка правових актів розглядається загалом, без визначення специфіки нормативних і індивідуальних актів). Але це здається некоректним: особливість індивідуальних актів зумовлена її піднормативністю (у значенні необхідності відповідати нормам і принципам права – В. М.), впливом специфічних правил документообігу, використанням більшої кількості мовних засо-

бів, ніж це прийнято в юридичній техніці нормативних актів. Множинність засобів, серед іншого, зумовлена значно більшою кількістю суб'єктів, якими видаються індивідуальні правові акти, обмеженими часовими рамками дії індивідуальних актів (й часу, упродовж якого суб'єкт може підготувати такий акт), вузькою сферою суспільних відносин, на які такий акт поширюється (меншим соціальним ефектом порівняно з нормативно-правовим актом). Отже, юридична наука приділяє невідповідно мало уваги юридико-технічним вимогам до індивідуальних правових актів, їх загальнотеоретичній характеристиці, обмежуються розглядом юридичної техніки нормативних актів або вимог до окремих видів актів.

З наведених вище ознак також випливає, що юридична техніка індивідуальних актів відрізняється значною розмаїтістю, зумовленою тим, що видів самих індивідуальних правових актів багато. Це пов'язано з місцем і роллю кожного конкретного індивідуального акта в механізмі правового регулювання, наприклад, індивідуальні акти будуть вирізнятися композиційно, стилістично тощо. Отже, необхідно вести мову про розмежування юридичної техніки кожного виду (групи) індивідуальних актів за язовими, стилістичними, документообіговими, логічними, юридичними правилами.

Від рівня технічного викладення індивідуального акта залежить гарантування його подальшого виконання, сприйняття його як законного й обґрунтованого. Чим краще технічно викладено правовий акт, чим більш послідовно виконуються всі вимоги техніки нормотворчості, тим кращими є умови для ефективного його застосування.

Вимоги юридичної техніки пов'язані з такою ознакою права, як формальна визначеність. Ця ознака зумовлює необхідність максимально повного, точного й послідовного вираження ззовні юридичних приписів як нормативних, так і індивідуальних, чому великою мірою слугують засоби юридичної техніки. Забезпечення формальної визначеності – одне з основних завдань юридичної техніки. Це, зокрема, потребує точності формулювань

юридичних приписів, адресатів правового припису, чіткого визначення їхніх прав і обов'язків, наслідків порушення останніх. Необхідною умовою визначеності змісту права є повнота регламентації, послідовність викладення, тобто органічний зв'язок суджень щодо того самого питання, їх логічна послідовність, несуперечливість один одному.

Формальна визначеність права насамперед пов'язується з офіційним закріпленням норм права в нормативно-правових актах та інших джерелах права. Однак нею охоплюється й закріплення індивідуальних правових приписів в індивідуальних актах.

Юридична техніка індивідуальних правових актів може бути визначена як елемент юридичної техніки, що являє собою систему науково обґрунтованих і практично сформованих засобів і способів, що використовуються під час створення (підготовки й оформлення) індивідуальних актів [1, с. 385].

Формальні вимоги до підготовки індивідуальних правових актів можна об'єднати в такі групи: 1) за змістом: а) має ухвалюватися уповноваженим органом державної влади або органом місцевого самоврядування, посадовою особою, або приватним суб'єктом; б) повинен ухвалюватися суто в межах компетенції уповноваженої особи або в межах автономного простору, гарантованого правом; в) не суперечить вимогам законодавства; г) відзначається логічністю і послідовністю викладу; г) має етичний зміст; д) властиве правильне використання юридичних термінів і зворотів; 2) за оформленням: а) повинен ухвалюватися у встановленій законом формі (наказ, розпорядження, договір тощо); б) має містити необхідні реквізити (дата, підпис, найменування); 3) за структурою: а) обов'язково наявна юридична підстава ухвалення акта; б) наявна відповідність фактичних і нормативних підстав; в) зазвичай потрібна наявність описової, мотивувальної та результативної частин.

Відмінні риси: а) велика роль розсуду суб'єкта, уповноваженого на індивідуальне правове регулювання, під час підготовки індивідуальних актів; б) прив'язка до конкретної ситуації, до конкретної особи.

Найбільша автономія у формулюванні тексту індивідуальних актів надана приватним суб'єктам, і найбільше вона проявляється під час укладання договорів як індивідуальних правових актів. Як відомо, договірна робота являє собою правову діяльність, спрямовану на регулювання взаємовідносин із контрагентами за допомогою договорів. Суб'єктів договірної роботи характеризує здатність від свого імені вчиняти дії, що мають юридичне значення для формування та виконання правових зобов'язань. Договірна робота є різновидом правової діяльності, оскільки вона здійснюється на основі норм права (законодавчих і корпоративних).

Види договірної роботи зумовлюють зміст відповідних актів. Одні з них можуть регулювати взаємовідносини працівників господарюючого суб'єкта з постачальниками і підрядниками, а інші – питання реалізації власної продукції (послуг, робіт). Ведення договірної роботи в організації регламентується її корпоративними актами, які можуть мати різні назви: про ведення договірної роботи на підприємстві; про порядок договірної роботи; про порядок розроблення й укладання договорів тощо [2, с. 428].

У регулюванні договірної роботи є межа, за якою її нормування втрачає сенс. Нормативна регламентація всіх деталей договірної роботи часто не спрацьовує. У заздалегідь встановлених правилах важко врахувати всі особливості конкретної ситуації [3, с. 142; 4; 5].

Що стосується судового рішення як індивідуального правового акта, то будь-яке судове рішення за наслідками розгляду справи покликане внести юридичну визначеність у спірні правовідносини, зокрема захистити права чи інтереси сторони, якщо їх порушила, не визнала або оспорила інша сторона. Водночас метою судового рішення є не лише вирішення певного спору через надання сторонам юридичної визначеності в їхніх правовідносинах, але часто також установлення судової практики, яка може попередити виникнення інших спорів та забезпечити суспільну гармонію (див. п. п. 7, 31 Висновку № 11 (2008) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету

Міністрів Ради Європи щодо якості судових рішень) [6]. Для досягнення чіткості потрібно прагнути якомога лаконічніше викладати думки, але не на шкоду точності та повноті аргументації. Вузькоспеціалізовані юридичні терміни бажано пояснювати, зокрема цитуванням відповідних положень законодавства. Посилаючись на положення закону, доцільно відтворювати їхній зміст у достатньому для розуміння обсязі. Недопустимо допускати суперечності, які можуть привести до неоднозначного розуміння судового рішення.

Варто зазначити, що недотримання вимог, які висуває закон до форми і змісту індивідуальних правових актів, може спричинити недійсність таких актів. Меншою мірою така риса притаманна договірному індивідуальному правовому регулюванню, коли закон допускає різні варіанти форми і змісту акта, а іноді письмова форма договору взагалі не обов'язкова. Найбільшою мірою названа риса стосується правозастосовного індивідуального регулювання.

Висновки і пропозиції. Варто констатувати, що на даний момент техніка індивідуальних актів розроблена набагато меншою мірою, аніж техніка нормативно-правових актів, насамперед законодавча і кодифікаційна техніки, як у теоретичному, так і в практичному плані. Водночас проблема

набуває все більшої актуальності з погляду як юридичної науки, так і юридичної практики. Одним із проявів цієї тенденції є те, що підвищуються вимоги до якості індивідуального правового акта (зокрема, судового рішення). Вирішення цієї задачі неможливе без належного арсеналу юридичної техніки, зокрема і техніки індивідуальних актів.

Список використаної літератури:

1. Шутак І., Онищук І. Юридична техніка: навч. посібн. для вищих навч. закл. Івано-Франківськ, 2013. 496 с.
2. Кашанина Т. Юридическая техника: учебн. 2-е изд., пересмотр. М.: Норма-Инфра-М, 2014. 496 с.
3. Проблемні питання у застосуванні Цивільного і Господарського кодексів України / за ред. А. Яреми, В. Ротаня. К.: Реферат, 2005. 336 с.
4. Шутак І. Юридична техніка: курс лекцій. Івано-Франківськ: Лабораторія академічних досліджень правового регулювання та юридичної техніки. Дрогобич: Коло, 2015. 228 с.
5. Мічурін Є. Техніка складання договорів: науково-практичний посібник. Серія «Практика і закон». Харків: Юрsvіт, 2006. 536 с.
6. Написання судових рішень: посібник для суддів / Р. Хофер, Н. Нетесайм. К.: Проект USAID «Україна: верховенство права», 2010. С. 37–48.

Мухин В.В. Юридическая техника в индивидуальном правовом регулировании

В статье рассматриваются юридико-технические требования к индивидуальным правовым актам. Автор выделяет общие требования, которые должны выдвигаться ко всем индивидуальным актам, а также анализирует требования к отдельным индивидуальным актам – договору и судебному решению.

Ключевые слова: юридическая техника, индивидуальные правовые акты, договор, судебное решение, правовой акт, юридико-технические требования.

Mukhin V. Legal technique in individual legal regulation

The article deals with legal and technical requirements for individual legal acts. The author highlights the general requirements that must be applied to all individual acts, as well as analyzes the requirements for certain types of individual acts – a contract and a court decision.

Key words: legal technique, individual legal acts, contract, court decision, legal act, legal and technical requirements.